

Bankovka 50 liber (1981), Velká Británie

Britská padesátilibrová bankovka tzv. řady D (viz vyobrazení obou stran bankovky na titulní straně tohoto čísla MR) patří – jak se domnívám – svým výtvarně grafickým pojetím a zpracováním mezi nejkrásnější bankovky světa. Podrobné seznámení našich čtenářů s touto bankovkou znamená, že se ocitáme v poněkud jiném světě, než na jaký jsme jako Evropané, resp. Středoevropané, zvyklí. A to ve světě bývalého Britského impéria, které sice již dávno ztratilo lesk a slávu „říše, nad níž slunce nezapadá“, ale do dnešních dnů si podrželo své zvyklosti, zákony a tradice, mnohdy po staletí neměnné a nedotknutelné (a pro Evropana také leckdy nepochopitelné), svou konzervativnost a svrchovanost. Jako jeden z mnoha příkladů mohou uvést třeba britské poštovní známky, které mají tu odlišnost či privilegium, že od svého počátku až dodnes nemají označení své země (protože byly první na světě), ale naopak všechny nesou obraz svého panovníka. Tak i bankovky Velké Británie mají své zvláštnosti a privilegia, ke kterým se postupně dostaneme v jednotlivých kapitolách.

Technické údaje bankovky:

rozměr	–	169 x 95 mm
číslování	–	šestimístné, 2 x na lící straně, černé
serie	–	písmeno, číslice, číslice, např. A 66; tato padesátilibrovka měla seriová písmena A, B, C, D a E. doba platnosti – 20. 3. 1981 až dosud – platná bankovka (stažena z oběhu 20. 9. 1996*)
podpis	–	G. E. A. Kentfield (Graham Edward Alfred Kentfield byl hlavním pokladníkem Bank of England v letech 1991-98)
autor	–	Harry Eccleston, Roger Withington
rytec	–	Ron Hughes
tiskárna	–	De La Rue plc., Loughton, Essex (bankovkový papír – firma Portals Ltd.)

Popis líce: Od roku 1960 nesou všechny bankovky Anglické banky (neboli Banky Anglie, jak zní doslovný překlad) portrét královny Alžběty II. Jinak je tomu i na této bankovce, kde v její pravé části dominuje portrét Jejího Veličenstva v královském šatu s korunou.

V horních rozcích je dvakrát hodnotově označení „50“. Uprostřed silueta bájněho ptáka Fénixe podle návrhu Christophera Wrena, zčásti zakrývající ozdobné motivy (nacházejícího se v katedrále sv. Pavla v Londýně). Vlevo dole medailon sedící Britannie, patronky a ochránky země s ratolestí, kopím a štítem, zdobeným anglickým křížem.

Britannia zosobňovala celou britskou říši. Pod nádobou s hořícím popelem, z níž právě vzlétá Fénix, je latinský nápis RESVRGAM (=POVSTANU Z POPELA). Pod ním podpis hlavního pokladníka a ještě níže hodnota bankovky malými číslicemi „50“ v malých giloších celkem 5x. Levé křídlo Fénixe překrývá hodnota bankovky slovy FIFTY POUNDS. Pod ozdobným motivem malým písmem LONDON / FOR THE GOVR. AND COMPA. / OF THE BANK OF ENGLAND (= Londýn / pro vedení a společnost / Banky Anglie). Vpravo vedle ramene královny je její zkratka E II R. Úplně nahoře velkým písmem název centrální banky BANK OF ENGLAND, pod ním pak menším písmem tradiční formulace I PROMISE TO PAY THE BEARER ON DEMAND THE SUM OF, což v překladu značí SLIBUJI VYPŁATIT DORUČITELI NA POŽÁDÁNÍ TUTO SUMU – je to další tradice, ovšem ještě z dob, kdy byly papírové peníze kryty zlatem. Celkový obraz lící strany dotvářejí dvě souběžné polovlnky, skrývající mikrotextové písmo.

Podtisk v barvách oranžové, šedé, zelené, různých odstínů hnědé, fialové je proveden ofsetem, resp. lithoofsetem.

Hlavní tisk v barvách zelené, olivově zelené, černé a hnědé je proveden barevným hlubotiskem z rytin (intaglio).

*) Jednou z největších tradic či tradičních hodnot Bank of England je, že jí vydané bankovky nepodléhají prekluzní lhůtě, tzv. prekluzi. V praxi to znamená, že všechny bankovky Bank of England, ať už jakkoliv staré, jsou navždy platné; tj. že tyto bankovky, které měly statut zákonného platidla a byly staženy z oběhu, jsou právoplatné směnitélné (vyměnitelné) ve své uvedené nominální hodnotě kdykoliv a navždy v Bank of England za právě obíhající bankovky stejné nominální hodnoty. Pro násince, přívyklého ať už měnovým reformám, ožebračujícím obyvatelstvo, nebo krátkým časovým lhůtám, ohraničujícím výměnu starých bankovek za nové (SBČS, ale i ČNB), je to poněkud jiný přístup centrální banky ke svým občanům.

Popis rubu: Na rubové straně je vpravo silueta Sira Christophera Wrena, vynikajícího anglického návrháře, astronoma, geometra a největšího anglického architekta své doby. V levé a střední části jakoby v pozadí je výhled na katedrálu sv. Pavla z hladiny řeky Temže, pod ním půdorys této katedrály. Oblouha nad katedrálou vytváří celek složený z různých gilošových obrazců, které se rozvíjejí ze souhvězdí Andromedy a Cephea. Motiv je převzat z dřevorytu Grinlinga Gibbonse, který se nachází v jižní části katedrály sv. Pavla. Nahoře je hodnota slovy, číselné hodnoty vpravo nahoře a vlevo dole v ozdobném květinovém ornamentu. Vedle podobizny Christophera Wrena je jeho jméno s daty narození a úmrtí.

Barvy a tiskové techniky jsou téměř totožné s lící stranou – v podtisku rubové strany přidána jen barva modrošedá.

Ochranné prvky:

- v levé části bankovky na ploše jemného podtisku figurální vodoznak královny Alžběty II.
- napravo od středu svislý ochranný metalický proužek zapuštěný v papíře, na líci částečně vystupující a proti světlu tvořící jeden celek. Nazývá se též okénkový, ve Velké Británii se vžil název „Stardust“ Tento ochranný proužek je použit pouze u bankovek sérií C, D a E, vydaných až v r. 1988 s popisy G. M. Gilla a G. E. A. Kentfielda. První vydání z r. 1981 série A, B s podpisem D. H. F. Somerseta tento ochranný proužek nemá.
- mikrotextové písmo ve 2 souběžných polovlnkách dotvářejících obraz lící strany (opakující se text FIFTYPOUNDSBANK OF ENGLAND).

Námět líce: Seznamovat čtenáře s britskou panovnicí Alžbětou II. je stejně asi jako nošení dříví do lesa, přesto si dovoluji alespoň několik řádků s nejdůležitějšími údaji. Alžběta II. se narodila 21. 4. 1926 v Londýně jako Alžběta Alexandra Marie (Elizabeth Alexandra Mary Windsor). Jiří V., anglický král, byl její prastrýc. Pravděpodobnost, že někdy usedne na trůn, byla tou dobou velmi mizivá. Leč nikdy neříkej nikdy – po Jiřím V. nastupuje na trůn její strýc Edward VIII., který se jednak nijak netajil svými sympatiemi k nacistickému Německu a zároveň chtěl porušit jednu z největších tradic (zase jsme u těch konzervativních britských tradic) a oženit se s neurozenou a dvakrát rozvedenou Američankou Wallis Simpsonovou. Raději abdikoval, než by se vzdal této ženy.

A tak nastupuje na trůn jeho bratr a Alžbětin otec, princ Albert, jako král Jiří VI. Alžběta se tedy stává dědičkou trůnu a když v r. 1952 Jiří VI. umírá, usedá na britský trůn jako Alžběta II. (její slavná předchůdkyně Alžběta I. vládla Anglii v 16. století). Je slavnostně korunována ve Westminsterském opatství 2. 6. 1953. Mezi lidem je velmi populární, ne tak již mezi některými mocenskými kruhy, kterých se těžce dotýká proces dekolonizace a s ním spojené obrovské územní a finanční ztráty impéria. Za to ovšem Alžběta II. nenesla žádnou odpovědnost, neboť tento proces se spustil již před jejím nástupem na trůn (např. Indie získala nezávislost v r. 1947, Pákistán také v r. 1947, Barma v r. 1948, Cejlon v r. 1948 atd.). Nicméně se rozhořela debata o tom, zda Britové vůbec potřebují monarchii. Oblíbenost Alžběty zcela jistě napomohla k tomu, že se tato debata přelila jen jako vlna a zmizela. Podobně tak tomu bylo i v případě tragického úmrtí její snachy, princezny Diany, v r. 1997.

V současnosti jsou její pravomoci velmi omezené a Alžběta II. má na rozhodování v zemi jen malý vliv, funkci reprezentační však plní skvěle a těší se obrovské popularitě na celém světě, dokonce se dá říci, že je jednou z nejpokřivenějších panovníků světa.

Její rodinný život je však poněkud rozporuplný. V r. 1947 se vdala za poručíka Phillipa Mountbattena, příbuzného řecké královské rodiny, který se tak stal vévodou z Edinburghu. Ve šťastném manželství, které trvá dodnes, se narodily čtyři děti: princ Charles následník trůnu, (1948), princezna Anna (1950), princ Andrew (1960) a princ Edward (1964). Královskou idylu tak narušují pouze skandály členů královské rodiny, ze kterých je Alžběta velmi nešťastná. Tyto skandály mají možná původ v tom, že Alžběta kvůli svým státnickým povinnostem nevěnovala svým dětem tolik času, kolik by potřebovaly a kolik by sama chtěla.

Kromě titulu královny Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku drží v současnosti ještě další, ze kterých vybírám ty nejdůležitější: především je hlavou tzv. „Britského společenství národů“, které sdružuje 53 států všech kontinentů a z toho 16 států ji uznává jako nejvyšší ofici-

ální představitelku země, mj. Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Bahamy, Jamajka, Východokaribské státy, Fidži atd. atd. Dalšími jsou „*Supreme Governor of the Church of England*“ (nejvyšší představitel anglikánské církve), „*Commander-in-Chief of the Armed forces*“ (nejvyšší velitel ozbrojených sil), „*Lord of Mann*“ (vládce, pán ostrova Mann), dále Nejvyšší vládce Fidži, Lord Velkoadmirál, vévodkyně z Lancasteru, vévodkyně z Normandie a ještě několik dalších.

Alžběta během celého svého života i v období, kdy nebyla ještě královnou, věnovala vždy velké úsilí sloužit monarchii (např. během II. světové války). Po válce toto úsilí ještě vystupňovala. Dávala také velký důraz na vzdělání a výchovu svých dětí, i když jim nemohla věnovat tolik času jako normální matka.

Letos oslaví 56 let své vlády a kráčí tak ve slépějích své slavné předchůdkyně, královny Viktorie, která vládla plných 64 let. V současnosti je druhým nejdéle vládnoucím monarchou světa po thajském králi Pchúmipchonovi Adundetovi. Těší se výborněmu zdraví a její vyhlídky vypadají skvěle: její matka, Elizabeth Bowes-Lyon, se dožila neuvěřitelných 101 let.

Námět rubu: Sir Christopher Wren se narodil 20. 10. 1632 v East Knoyle v hrabství Wiltshire jako syn faráře. Díky svému talentu, pilí a univerzálnímu zájmu v oborech, jako byla latina, matematika, kreslení, návrhářství ale např. i anatomie, vstupuje r. 1650 na univerzitu v Oxfordu. Absolvuje zde studium přírodních věd a matematiky. Po úspěšném dokončení je jmenován profesorem astronomie v Gresham College v Londýně. Za ubytování a stipendium musí dávat týdně zdarma lekce v angličtině a latině všem, kdo si to přejí. Ovšem mladý Christopher Wren přijímá tuto práci s velkým zápalem a nadšením. Z těchto lekcí, schůzek a učených diskuzí i s lidmi, které znal již z Oxfordu, ovšem vzniká něco, co tu do posud nebylo – první anglická vědecká společnost. Wren zakládá r. 1662 spolu s ostatními vědci, matematiky a filozofy „Londýnskou královskou společnost na podporu přírodních znalostí“, kterou podporuje zakládající listinou i král Karel II.

V této době je velmi aktivní v mnoha oborech. Jeho akční radius sahá od astronomie, optiky, mechaniky, mikroskopie, zeměměřičství až po medicínu a meteorologii. Pozoruje, měří, pitvá, staví modely a využívá, vynalézá a zlepšuje velké množství nástrojů. Mj. také mikroskop, teleskop a přístroje pro měření tlaku, vlhkosti a počasí. Pro jeho neutuchající pracovitost ho však výborné výsledky v uvedených oblastech stále plně neuspokojovaly. A to je mu teprve 30 let. V tomto věku se začíná jeho pozornost stále více obracet k architektuře.

Jeho první architektonické úsilí se projevuje návrhem Sheldonského divadla v Oxfordu, které bylo dokončeno v r. 1662. Stavba byla ovlivněna klasickým tvarem Marcellova divadla v Římě, ale jinak již byla směsicí klasického s moderním empirického designu. Přibližně v tomto čase je Wrenovi nabídnuta rekonstrukce staré a otlučené katedrály sv. Pavla, sídla londýnského arcibiskupa, která vypadala úplně jinak než dnes. V r. 1665 odjíždí do Paříže studovat architekturu a zkoumá rovněž Berniniho díla (Bernini je mj. i autorem náměstí sv. Petra a Pavla v Římě). Po návratu z Paříže vytváří první návrh katedrály. Londýn však stihá pohroma – při obrovském požáru (1666) lehnou popelem dvě třetiny města. Wren rekonstruuje 51 kostelů a r. 1673 je uveden do rytířského stavu (je mu udělen titul sir). V r. 1680 je zvolen předsedou „Londýnské královské společnosti“, které byl spoluzakladatelem. Je rovněž aktivní ve věcech veřejných a zvolen poslancem, ale vzdává se svého mandátu, zřejmě z nedostatku času a kvůli svému poslání architekta. Po smrti krále Karla II. (1685) se jeho pozornost soustřeďuje na Whitehall. Nový král Jakub II. žádá novou kapli, galerii, poradní síň a nábrežní apartmán pro královnu. Později, když je Jakub II. odstraněn z trůnu, Christopher Wren přebírá také projekty jako je Kensingtonský palác, budova soudu, Hampton Court a Greenwickská nemocnice. V r. 1710 dokončuje svoje jedinečné a strhující dílo, katedrálu sv. Pavla, která dominuje londýnskému nábreží Temže a vytváří fantastické panorama Londýna té doby. I dnes, po téměř 300 letech, kdy je tato katedrála zastavěna moderními výškovými budo-

vami a panorama z druhého břehu či z hladiny řeky Temže vypadá úplně jinak, se lidé zastavují před touto stavbou v němém úžasu.

Leč nevděk světem vládne. Christopher Wren je po roce 1712 vystaven kritice kvůli svému stylu, je mu dokonce vytýkána katedrála sv. Pavla, jeho jedinečné dílo, přetrvávající generace (!). Ačkoliv je zvolen do komise pro 50 nových kostelů, jeho odměnou je směšná suma. V r. 1718 je dokonce odvolán a na jeho místo dosazen neschopný William Benson.

Wrenův soukromý život také nebyl idylický. Byl dvakrát ženat, z každého manželství měl dvě děti. Jeho první žena Faith, kterou si vzal v r. 1669 a kterou velmi miloval, umírá v r. 1675 na neštovici, stejně jako jeho prvorozený syn Gilbert ve věku dvou let v r. 1674.

V r. 1677 ve věku 45 let se žení podruhé a bere si Jane Fitzwilliamovou, dceru lorda Fitzwilliama z Liffordu. Ovšem i ta mu umírá na tuberkulózu v r. 1679. Během krátkého manželství mu porodí dvě děti – dceru Jane (1677) a syna Williama (1679). Po této druhé tragedii se Wren již nikdy neoženil. K dovršení všeho dcera Jane, která se v dospělosti o něho starala a vedla jeho domácnost, umírá ve věku pouhých 26 let. Zbývají mu dva synové – druhorozený Christopher a nejmladší William, který však byl mentálně postižen a nikdy v životě nesehnal žádnou práci.

Christopher Wren, geniální architekt, projektant 53 londýnských kostelů a mnoha dalších významných světských staveb, vynálezce a autor mnoha vědeckých prací (byly vysoce ceněny Isaacem Newtonem i Blaise Pascallem), jejichž výčet by zabral mnoho dalších stran, umírá 25. 2. 1723 ve věku 90 let v domě svého syna po nachlazení, které je přičítáno zimní návštěvě katedrály sv. Pavla. Byl zpopelněn a jeho popel je uložen v kryptě katedrály, za jednoduchou černou mramorovou podlahovou deskou. Nápis vyrytý na desce na zdi končí slovy: „Lector, si monumentum requiris, circumspice“ (Čtenáři, pokud hledáš pomník, rozhlédni se kolem).

Ménová situace: V současnosti, kdy většina zemí Evropské unie přijala společnou měnu euro, se Británie skálopevně drží svých tradic a i přes občasnou snahu politiků odmítat společnou měnu a zůstává při své měně národní, anglické libře. A vypadá to, že při ní ještě dlouho, ne-li napořád, zůstane.

Do r. 1971 byl ovšem také v Británii jiný systém než ten dnešní metrický. Libra se dělila na 20 šilinků (shillings) a 240 pencí (penny, pence), t. j. 1 šilink měl 12 pencí. Nejnižší státovka měla hodnotu 1 šilink, nejvyšší nominál vydaný Bank of England potom 2 šilinky a 6 pencí (= 30 pencí). Po druhé světové válce byl nejvyšším a hodně užívaným nominálem desetišilink, tj. půl libry. Po přechodu na metrický systém v r. 1971 byly tyto bankovky (pro nás zvláštních nominálních hodnot) staženy z oběhu, libra se začala dělit na 100 pencí a Bank of England vydala bankovky v nominálních hodnotách 1, 5, 10, 20 liber a od r. 1981 rovněž dnes představenou 50librovou bankovku. Nyní obíhají v Británii bankovky v hodnotě 5, 10, 20 a 50 liber.

Další zvláštností a velmi, velmi významnou tradicí britského peněžního systému, o kterém bych se rád zmínil, je emisní právo několika skotských a severoirských bank (např. Bank of Scotland, Royal Bank of Scotland, Clydesdale Bank plc., Bank of Ireland, First Trust Bank a další), které také řádně využívají a vydávají své vlastní bankovky různých velikostí, námětů i hodnot (nejvyšší nominál je zde 100 liber). Toto emisní právo vychází ze staletých tradic a také zásluhou poctivosti, obrovské serióznosti, přísahalého dodržování krytí papírových peněz zlatem a jinými aktivy. V dnešní době především díky přesně střeženému množství peněz v oběhu se nevytvářejí inflační tlaky. Důvěra obyvatelstva v tyto banky byla a je tak velká, že tato tradice pokračuje. Bank of England, založená r. 1694 (druhá nejstarší banka na světě a vůbec první mezi všemi s privilegiem vydávat státní peníze), ovšem omezila činnost těchto bank pouze na domácí

území – jinde ve světě nejsou skotské a severoirské libry volně směnitelné. Platí pouze na území Skotska a Severního Irsku a v Anglii či Walesu záleží na ochotě obchodníků nebo příjemců hotovosti – v opačném případě se mohou vyměnit v kterékoliv bance. Naproti tomu anglické libry platí bez omezení na celém území Velké Británie.

135 x 67 mm

145,5 x 78 mm

151 x 85 mm

160 x 90 mm

Řada anglických bankovek 1, 5, 10 a 20 liber, v současnosti stále platných (skutečný rozměr každé z nich je uveden pod jejich reprodukcemi).

Závěrem: Bankovky této řady D (viz obr.) si lze opatřit poměrně snadno, s výjimkou právě uvedené 50librovky a poslední dobou i 20librovky, neboť tezaurování peněz (a obzvláště vyšších nominálů) není v Británii obvyklé. V nejlepším stavu se cena padesáti librovky pohybuje podle série a podpisu od 150 do 350 liber (t. j. asi 225 až 525 euro) a to mluvím ještě o běžných sériích, nikoliv replacementech ani chybotiscích, kde je cena několikanásobně vyšší. Zajímavé také je, že v Anglii si sběratelé a obchodníci potrpí na první a poslední série vydávaných bankovek (tzv. first and last official run), které mají vyšší cenu na sběratelském trhu než normální série. Vyobrazená bankovka série E 01 je asi o 20-25%, poslední série E 30 o 30% dražší než ostatní série. Na našem trhu taková situace prozatím není, i když se každý jistě rád pochlubí např. první sérií A 01 u českých a (X) 01 u československých bankovek.

Návrhářská práce bankovek je dlouhý a bolestný proces, který ne vždy přináší úspěch. Místo svého hodnocení (které by ostatně bylo velmi kladné s jedinou výhradou – tak vysoký nominál by měl mít koncem 20. století asi

přece jen více ochranných prvků) nechám zaznít slova Harryho Ecclestone, šéfdesignéra Bank of England, který od r. 1962 do ledna 1983 ztrávil většinu svého času a kariéry prací na návrzích bankovek této tzv. série D, dle mnohých expertů i laiků nejpodařenější řady bankovek v celé historii Anglické centrální banky, řady obdivované i v zahraničí:

„Plocha, na které máte vytvořit návrh, je směšně malá a není klasicky ohraničená – okraje se spíše podobají vlnitým čarám. K tomu všechna slova, která musí návrh obsahovat, ať už pro veřejnost nebo ze zákonných důvodů. Navíc ještě omezení, která se vztahují na panovníkův portrét – to všechno se musí vtěsnat na tiskovou desku....dále ještě spousta věcí, které musí znesnadňovat padělání, jako mikrotext, strojové a ruční rytí, vytvoření uceleného obrazu podtisku, asymetrické vzory, běločaré a tmavočaré linie a giloše atd., a ještě to nestačí. K dovršení všeho musí být design vhodný pro tisk velkého množství bankovek vysokorychlostním tiskem tak, aby bankovky vypadaly stále všechny stejně...“ (konec citátu).

IKL